

„Beismertük, hogy tehetetlenek vagyunk az alkohollal szemben – hogy életünk irányíthatatlanná vált.”¹

Madácsy József: A mélypont ünnepélye: Az Anonim

Alkoholisták Közössége Magyarországon

[“We admitted we were powerless over alcohol – that our lives had become unmanageable.” József Madácsy: The nadir celebrated: The fellowship of Alcoholics Anonymous in Hungary]

L'Harmattan Kiadó, 2025, pp. 326. ISBN 978-963-646-219-2

BAGÓ ISTVÁN

Bagó István: addiktológiai konzultáns, Bács-Kiskun Vármegyei Oktatókórház, Pszichiátriai és Addiktológiai Osztály (Kalocsa); PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Filozófia Doktori Iskola; bagoistvan81@gmail.com

István Bagó: Addiction Counsellor, Bács-Kiskun County Teaching Hospital, Department of Psychiatry and Addictology (Kalocsa, Hungary); PhD student, University of Pécs, Faculty of Cultural Sciences, Education and Regional Development, Doctoral School of Philosophy; bagoistvan81@gmail.com

Beérkezett (submitted): 2025.11.16.

Szerkesztőségi lektorálás (editorial review): 2025.11.17.

Közlésre elfogadva (accepted): 2025.11.21.

Mi az alkoholizmus? Kit tekinthetünk alkoholistának? Az alkoholizmus egy betegség, vagy pusztán egy morális mezőben értelmezhető rossz szokás? Kontrollált ivás vagy teljes absztinencia? Létezik hatékony terápia? Vannak reménytelen esetek? A kérdések mögött megbújó dilemmák a társadalmi diszkurzus részét képezik, naponta megfogalmazódnak az egyén, a család, a tágabb környezet, valamint a szociális és egészségügyi szakemberek, a kutatók, sőt a törvényalkotók körében is. Létezik azonban egy populáció, amelynek tagjai számára létkérdést jelenthet, ha mindezen kérdésekre a gyakorlatban is működő válaszokat kaphatnak. Ők azok, akiknek az életében az alkoholfogyasztás egy mindent felülíró kényszerként van jelen, veszélyeztetve kapcsolataikat, munkájukat, fizikális állapotukat és végső soron a létezésüket, életben maradásukat. Az USA-ban kilencven évvel ezelőtt, egészen pontosan 1935-ben, az ő köreikből kikerülve – két alkoholista Bill Wilson és Dr. Bob Smith legendás találkozását követően – született meg egy közösség, amelynek a legfőbb törekvése nem más, mint az ivás iránti kényszertől való megszabadulás és egy új, józan életvitel kialakításának támogatása. A közösség létrejötté pedig a kezdetét jelentette egy robbanásszerű sikernek, hiszen az általuk indított mozgalom azóta a világ legtöbb országában gyökeret vert és emberek millióinak adott reményt egy új életre, a létezés egy tudatosabb formájára, vagy

¹ Alcoholics Anonymous, 2011, p. 21.

ahogyan saját maguk meghatározzák: a *lelki béke és egy spirituális ébredés* elérésére. Ők végül az Anonim Alkoholisták – A.A. – megnevezése mellett döntöttek önmaguk meghatározásaként. A nevükben is szereplő anonimitás az egyik legfőbb alappillére és hagyománya mind a mai napig az együttműködésüknek. A névtelenség egyrésztől magában hordozza a csoport érdekében hozott áldozatvállalást, az egyéni érdekek háttérbe szorításával, az *alkoholista ego* lerombolását (nem számít ki vagy és honnan jöttél), másrésztől a szégyen és a megbélyegezettség érzése ellen hivatott pajzsot nyújtani: „...kezdetekben a névtelenség nem a bizalom, hanem a félelem szülöttje volt. Első csoportjaink kezdetekben titkos társaságok voltak. Még nevük sem volt. Érdeklődők csak bizalmas, baráti kapcsolatok révén találtak meg minket. A nyilvánosságnak még a lehetősége is, akkor is, ha csak a működésünkről szólt, félelemmel töltött el minket. Bár már nem ittunk, mégis azt hittük, hogy rejtőzködnünk kell az emberek bizalmatlansága és megvetése miatt” (Alcoholics Anonymous, 2011, p. 185). Az A.A. ugyan saját meghatározása szerint is felnőttkorba lépett azóta, sőt szándékuk ellenére is széleskörű elismerést vívtak ki, mégis a fenti idézetben megfogalmazott érzések újra és újra megszülethetnek azokban, akik először vesznek részt egy gyűlésen, ahol önmaguk és mások előtt beismerik az alkoholizmusukat. Tapasztalatom szerint óriási erő szabadul fel ebben a pillanatban, ugyanakkor magában hordozza a sebezhetőséget is, hiszen a társadalomban éppen annyira jelen van az alkoholistákkal szembeni stigmatizáció (az akarat mítosza ellen vétő bűnös), mint az etnikai-, vallási-, vagy szexuális különbözőségekkel szembeni előítéletek.

Nos, Madácsy József nem kisebb feladatra vállalkozott kulturális antropológusként, mint hogy az Anonim Alkoholisták közösségéről, a csoportok dinamikájáról, azok magyarországi helyzetéről, a résztvevő egyének megéléséről adjon egy minél pontosabb képet, végső soron pedig létrehozzon egy minél szélesebb körben elérhető kutatást. Könnyű belátni, hogy az A.A. hagyományai és a kutató céljai, érdekei között látszólag hatalmas, kibékíthetetlennek tűnő ellentmondás feszül. Kiváltképpen úgy, hogy a kultúrantropológiai kutatás módszertanának elengedhetetlen feltétele a terepmunka, amely nem merülhet ki egy-egy eseti adatfelvételben, hanem a kutató minél mélyebb és rendszeres jelenlétét, „beköltözését” feltételezi (az ismertetett mű mellett l. még erről: Madácsy, 2020). Azonban – számomra nem meglepő módon, ismerve az anonim csoportok nyitott és elfogadó szellemiségét – Madácsy a kutatás körülményeinek leírása során kimondottan „kellemes” és „könnyű” terepként jellemzi az A.A.-meetingeket és -találkozókat. A résztvevő tagok barátságosan közelítenek felé, sőt bíznak abban, hogy a kutatásai segítik az A.A. ügyét. Miután tisztázódik, hogy nem egy „észtosztó” szakemberként kíván jelen lenni a közösségben, valamint nem kezd egy háritásnak tűnő magyarázkodásba önmagával kapcsolatban, egyre kevésbé lett érdekes, elűtő a jelenléte. Madácsy feltételezi, hogy apránként híre mehetett a tagok között a hozzáállásának, magatartásának, így egyre inkább olyannak tekintik, aki érti az ügyüket, sajátos módon szolgálja is azt, és ugyan nem alkoholista, de az A.A. barátja (Madácsy, 2025). A kutató kiemeli, hogy fokozatosan felismeri a saját családi érintettségét is, munkára készítve őt magát is, de a kint és bent érzés közötti lavírozás soha nem tört meg teljesen, végig megmarad a határ közötté és résztvevők között. Megemlíti, hogy az A.A.-tagok eleve feltételezik, hogy aki velük kapcsolatba kerül az nem véletlenül teszi azt – még ha a kezdetekben ez nem is világos a számára – azaz elképzeléseik szerint az egyén valamilyen irányú és mértékű érintettsége fent fog állni az alkoholizmus kapcsán (Madácsy, 2025). A tényleges terepmunka során természetesen valódi beköltözésről szó sem lehet, hiszen A.A.-csoportok résztvevői általában nem élnek együtt. A társaikkal való együttlét átlagosan heti egy-egy óra meetingre korlátozódik. Madácsy a kutatásait 2005 és 2011 között végzi, meglátása szerint munkáját nagy mértékben elősegítette, hogy 2006-tól tagja volt PTE BTK Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszéken

Prof. Dr. Kelemen Gábor vezetésével zajlott *Pszichoszociális változás és az átalakulás retorikája a 12-lépéses mozgalmakban* című OTKA kutatás kutatócsoportjának. Mindennek következtében nem csak száz körüli A.A.-gyűlésen, országos és regionális találkozók, valamint néhány alkalommal más, a tizenkét lépésen alapuló csoportokon (N.A. – Névtelen Drogfüggők, G.A. – Névtelen Szerencsejátékosok, SLAA – Anonim Szex- és Szerelemfüggők, Al-Anon Családi Csoportok) tudott részt venni, hanem folyamatosan lehetősége volt műhelymunkák, konferenciák keretében a doktori kutatómunkáját csiszolni, alakítani.

Fontos tisztázni – mint ahogyan maga Madácsy is megteszi – a most megjelent könyv jelentős részének, az ekkor elkészült doktori disszertációja adja a gerincét (amelynek címe is megegyezik a kötetével). Továbbá remekül beépítette két korábbi tanulmányát, amelyben a szintén kulturális antropológus Gregory Bateson 1971-ben megjelent, sajátos megközelítésű és nagy hatású – *A „szelf” kibernetikája: az alkoholizmus egy elmélete* – című teóriáját interpretálta a magyar olvasóközönség számára (Madácsy, 2009, 2013). Bateson elképzelése az alkoholizmusról és az A.A.-ról, illetve az ezzel kapcsolatos nemzetközi kritikák és értelmezések önálló fejezetet alkotnak. Véleményem szerint igazi csemegét jelent ez a filozofikusabb olvasók, a filozófiában „utazók” részére. Részint Batesonon keresztül Madácsy képessé válik az alkoholizmus (végső soron a kényszer) egy lehetséges ontológiai és episztemológiai értelmezésére, részint pedig annak a fordultnak a leírására, amelynek során az egyén „nem ivó alkoholistává válik” és újraértelmezi a világgal való viszonyát, feladva a korábbi versengő magatartását és megkezdve önmaga – végső soron a „szelf” jelentőségének – megkérdőjelezését, kritikáját. A folyamat mintegy ismeretelméleti forradalomként is értelmezhető, amelyet Madácsy a Thomas Kuhn által leírt tudományos paradigmaváltás jelenségéhez hasonlít, azaz alapjaiban változtatja meg az egyén világról és önmagáról alkotott elképzelését. A korábbi szimmetrikus-versengő értelmezés² helyébe lép egy, a „nyugati” dualisztikus gondolkodástól merőben eltérő, kibernetikus, rész-egész komplementaritásra alapuló szemlélet. Az alkoholista büszkesége végképpen csődbe jut, megkezdődik az önátadás folyamata, amely során egy önmagánál nagyobb rendszer (felsőbb erő) részeként kezdeni értelmezni önmagát. Madácsy ennél a pontnál Bateson „személyiség a világban” kifejezését párhuzamba állítja Heidegger „világban-benne-lét” fenomenjével (Madácsy 2025, p. 253). Heidegger kiemeli, hogy *az ember óhatatlanul részét képezi a világnak, nem csak úgy önmagában van, és amikor kedve támad, kapcsolatba lép azzal. Sőt, önmaga előtt úgy lesz világos a jelenléte, létezése, ha képes a világban megmutatkozni* (Heidegger, 1989). Madácsy továbbá rávilágít arra, hogy az Anonim Alkoholisták első két lépésének megtétele megfeleltethető a Bateson kibernetikus teóriájában kulcsfontosságú episztemológiai fordultnak: „1. Beismertük, hogy tehetetlenek vagyunk az alkohollal szemben – hogy életünk irányíthatatlanná vált. 2. Eljutottunk arra a hitre, hogy egy nálunk hatalmasabb Erő helyreállíthatja lelki egészségünket” (Alcoholics Anonymous, 2023, p. 56). Ezáltal az egyén feladja az egyoldalú kontrollra irányuló törekvését, egy olyan új szemléletet létesítve, amely véleményem szerint is párhuzamba állítható az ókori sztoikus filozófusok gondolataival. Ebből kifolyólag kérdésként fog megjelenni, hogy az A.A. szemlélete valójában nem a determinizmus teljes mértékű elfogadását jelenti-e, felvetve a rendszeregésztől elhatárolható „szelf” és a szabad akarat problematikáját. Bateson azonban távolról sem oldja fel az egyént az őt tartalmazó rendszerben ilyen radikális módon, ahogy az őt és a sztoikusokat párhuzamba állító Brundage véli (Madácsy, 2025, pp. 260–267).

² Izgalmas kérdés lehet, hogy ezt a tézist mennyire lehet megfeleltetni az Egyesült Államok törvényhozásának azon döntésével, amivel 1933-ban feloldották az alkoholtilalmat, azaz jelentősen enyhítették saját kontrollálási törekvésükön. Hasonlóan az A.A.-ban felépülő alkoholistához, tulajdonképpen elismerték a saját tehetetlenségüket.

A kötet legfőbb erőssége, úgy vélem, pontosan ez a mély, az univerzális összefüggéseknek is helyet adó vizsgálat, valamint az a kutatói alaposság, amely minden lehetséges felvetés esetében igyekszik a felbukkanó szálakat elvarrni, illetve a felmerülő további kérdéseket megválaszolni, vagy legalábbis támpontot nyújtani a hazai és nemzetközi szakirodalom és teoretikusok bevonásával. Legyen szó az A.A. szektaként való értelmezésének kritikájáról, a protestantizmussal való kapcsolatáról, Carl Jung levelének jelentőségéről, az alkoholizmus betegségfelfogásáról, William James pragmatikus filozófiájáról, az egzisztencializmussal, vagy akár a buddhista „szelf”-értelmezéssel való lehetséges párhuzamokról vagy ellentétekről.

Az A.A. kialakulásával, történetével foglalkozó fejezetek esetében sem elégedett meg a szerző egy pusztán leírással, ezeknél is egy mélyebb teológiai, filozófiai, valamint történelmi összefüggéseket is beemelő diszkussziót van szerencsénk olvasni. Mindvégig van mélysége a műnek, amely segítségével nem csak megismerni lehet az Anonim Alkoholiták történetét, hanem lehetőséget ad a módszer és az alapítók motivációjának és szándékainak megértésére az alkoholista és nem alkoholista olvasóknak egyaránt.

Külön szót ejtenék Madácsy fordítás- és forráselemzésére a magyarul is elérhető „anonim irodalommal” kapcsolatban. Vannak ugyanis olyan, az „anonim módszer” szempontjából kulcsfontosságú kifejezések, amelyek megosztóak lehetnek (Isten – felsőbb erő – univerzum – lelki – spirituális). Márpedig az alapítók legfőbb szándéka az, hogy világnézettől, vallási és ideológiai meggyőződéstől függetlenül bárki számára használható módszert hozzanak létre. A szerző egyrészt bemutatja, azt a dilemmákkal teli folyamatot, amely során az alapítók 1939-ben megalkotják az A.A. irodalmak alapjának tekinthető „Nagykönyvet” (végső soron ez a mű rögzíti a mozgalom működéséhez szükséges *hagyományokat*, irányokat). Másrészt beszél a magyar fordítással kapcsolatos lehetséges torzulásokról, kritikákról.

Az empirikus adatok, vagyis Madácsy terepmunkájának az eredményei azonban nem frissek, nem ropogósak. Mondhatni volt idejük kihűlni, a kutatástól eltelt több mint egy évtizedben. Két fontos megállapítást mégis tennék velük kapcsolatban. Egyrészt a terepen végzett kutatómunka alapossága, az országos A.A.-találkozókon történő kérdőíves vizsgálat (véltető) összpopulációhoz mérhető nagysága, valamint az „információt szolgáltató” tagokkal való intenzívebb, hosszútávú munka eredményeként megszületett adatok és leírások kiváló bázist képezhetnek az esetleges jövőbeli kutatásoknak, illetve az új eredményekkel való összevetésre is lehetőséget adnak. Másrészt ki merem jelenteni, hogy a Madácsy által tapasztalt és publikált attitűdök, dinamikák, sajátosságok ma is pontosan ugyanúgy jellemzik az anonim közösséget. Több mint egy évtizede dolgozom az addiktológia területén, így sok száz szenvedélybeteggel volt közvetlen terápiás kapcsolat. Magam is rendszeresen vettem és veszek részt a tizenkét lépéses felépülési programon alapuló csoportokon, illetve koordinátor vagyok egy Minnesota-szemléletű programban. Teszem mindezt az A.A. barátjaként, a kint és bent lavírozás érzésével, illetve az önmagammal is végzendő munka ismeretével. A mű olvasása közben vissza-vissza köszöntek a napi munkám során tapasztaltak, illetve egy-egy történés, kifejezés mélyebb értelmet és árnyalatot kapott számomra.

Van azonban még egy jelenség, amely kapcsán az mondható, hogy a *Mélypont ünnepélye* nagyon is aktuális mű. Napjainkban hazánkban is megjelenik helyenként az a nézet, amely ártalomcsökkentés mellett érvelve bigott dogmatizmusnak tekinti az A.A. absztinenciára való törekvését. Hovatovább, vannak olyan hivatásos és laikus segítők, akik szerint ez a 90 éves program aktualitását veszítette a jelenkori (poszt)modern világban. – Mihez képest? Megint mások az A.A.-ra vallásként, illetve pusztán keresztény gyökerű mozgalomként tekintenek,

amely az ateisták számára nem biztosít járható utat.³ Nos, úgy vélem, számukra is remek lehetőséget kínál a mű, hogy ismereteiket kitágítsák, félreértéseiket tisztázzák, illetve a saját dogmatizmusuk béklyóit is meglazítsák. Természetesen, ezzel nem azt állítom, hogy egyetlen megoldás létezik, és van egy mindenek felett álló módszer az addiktológia területén. Sőt, a tudományos élet egyik elsődleges feladata, hogy az elképzelések sokszínűségnek felületet biztosítson, teret adva a hipotézisek és módszerek sokaságának, vetélkedésének, erőpróbájának. Ezen világ szereplőinek a feladata, hogy az írásom kezdetén feltett kérdésekre lehetséges válaszokat adjanak, definíciókat barkácsoljanak, vagy éppen hevesen cáfolják a már meglévőket. A tudományos élet színvonalát remekül megmutatja, hogy mennyire képes *saját alapfogalmait kérdéssé tenni, revízió alá vonni* (Heidegger, 1989).

Mindeközben mindig lesznek olyanok, akiket az alkoholizmus éppen leteper, akik mélypontjukat elérve ott lavíroznak a létezés és nem létezés fokán. Nekik az életüket jelentheti az A.A. programja és azon felfogása, hogy reménytelen eset márpedig nincsen. Mindezt úgy, hogy sem a vallásukat, sem a világnézetüket nem fogja érinti az a gondolkodási forradalom, amely felépülésük elengedhetetlen részét fogja képezni. Nekik ott lesz ez az ingyenesen elérhető közösség, amely nem ítélkezik, nem foglal állást és a lehető legdemokratikusabban szerveződik, teret adva annak, amire mindannyian vágyunk: a *szabadságnak*.

Irodalom

- Alcoholics Anonymous. (2011). *Tizenkét lépés és tizenkét hagyomány*. Alcoholics Anonymous World Services, Inc. [Twelve Steps and Twelve Traditions. Alcoholics Anonymous World Services, Inc. First printed in 1953.]
- Alcoholics Anonymous. (2023). *Anonim Alkoholisták: Az alkoholizmusból felépült sok ezer férfi és nő története*. Alcoholics Anonymous World Services, Inc. [Alcoholics Anonymous: The story of how many thousands of men and women have recovered from alcoholism. Alcoholics Anonymous World Services, Inc. First printed in 1939.]
- Heidegger, M. (1989). *Lét és idő*. Gondolat Kiadó.
- Madácsy, J. (2009). Gregory Bateson és az Anonim Alkoholisták. In K. Bene, I. Sarlós, & Zs. Vitári (Eds.), *Kutatási füzetek 15.* (pp. 155–169). Pécsi Tudományegyetem.
https://www.researchgate.net/publication/379078031_Gregory_Bateson_es_az_Anonim_Alkoholistak
- Madácsy, J. (2013). Gregory Bateson és az Anonim Alkoholisták II. In K. Bene, F. Dávid, M. Deák, Z. Gözsy, & Zs. Vitári (Eds.), *Kutatási füzetek 19.* (pp. 185–208). Pécsi Tudományegyetem.
https://www.researchgate.net/publication/379077986_Gregory_Bateson_es_az_Anonim_Alkoholistak_II
- Madácsy, J. (2020). Etnográfiai terepmunka az Anonim Alkoholisták magyarországi közösségében. *Ethnographia*, 131(3), 486–502.
https://www.researchgate.net/publication/379039562_Etnografiai_terepmunka_az_Anonim_Alkoholistak_magyarorszagi_kozossegeben
- Madácsy, J. (2025). *A mélypont ünnepélye: Az Anonim Alkoholisták Közössége Magyarországon*. L'Harmattan Kiadó. <https://doi.org/10.56037/978-963-646-397-7>

³ Az A.A. a kezdetektől fogva fontosnak tartotta, hogy az ateisták és agnosztikusok számára nyitott legyen a felépülési programjuk: „De föl a fejjel! Közösségünk csaknem fele ateistának vagy agnosztikusnak vallotta magát. Tapasztalataink bizonyítják, hogy nincs oka az aggodalomra. (...) Abban leltük örömről, hogy cinikusan elemezzük a vallásos hitet és gyakorlatot, ahelyett, hogy észrevettük volna: a különböző fajú, bőrszínű és vallású hívők közül sokan kiegyensúlyozottabbak, boldogabbak és hasznosnak tűnnek, s erre kellett volna nekünk magunknak is törekednünk. Ehelyett inkább a hívők gyarlóságait lestük, és azok alapján ítéltünk meg őket. Intoleranciáról beszéltünk, miközben mi magunk voltunk intoleránsak” (Alcoholics Anonymous, 2023, pp. 43–48).